

І. В. Немченко

Херсонський державний університет

ХУДОЖНЯ МОДЕЛЬ СТЕПУ В ТВОРЧОСТІ ПОЕТА-ПОДОЛЯНИНА ВАСИЛЯ ЗАГОРОДНЮКА

У статті досліджується специфіка творення художньої моделі степу в поетичному доробку українського письменника Василя Загороднюка. У долі митця та в його літературному ужитку під впливом тривалого перебування на Поділлі та Херсонщині сформувалися певні пріоритети. Це насамперед менталітет степовика, що наклав відбиток на всю його поетичну творчість. У статті простежуються вияви психомплексу співця степу в ліричних та ліро-епічних текстах В. Загороднюка, висвітлюються зв'язки між його віршами та українською фольклорною стихією. На матеріалі поетичних книжок письменника та видруків поза збірками репрезентуються різні варіації запропонованої ним художньої моделі степу – як символу рідного краю, як утілення волі й нескореності співвітчизників, як батька чи друга, як простору для творчих дерзаних, як величного космосу і як експериментального майданчика за доби НТР, який потребує захисту.

Ключові слова: поезія, образ, інтерпретація, менталітет, традиція, символ, Василь Загороднюк.

Поетична палітра Поділля в XIX–XXI ст. відзначається неабияким розмаїттям талантів. Чимало співців цього краю з різних причин залишали свою малу батьківщину (С. Руданський, А. Свидницький, І. Огієнко та ін.). Але на все життя вони пронесли з собою відчуття подолянина, сина цієї часточки української землі. Таким є й сучасний український поет Василь Степанович Загороднюк (народився 31 грудня 1955 року на Вінниччині). Його дитинство та юність минали на Поділлі, а наступні етапи в житті були пов'язані з Києвом та Херсоном. Чудово, коли поета вважають своїм, рідним, і подоляни, і тавричани. Лірика та ліро-епіка В. Загороднюка є досить значним і розмаїтим літературним матеріком, дослідження якого триває вже не одне десятиліття. Вийшли окремі книжки, присвячені доробкові поета: «Прози життя Василя Загороднюка: біобібліографічний покажчик» (Херсон, 2006) [17]; «Душею до людей – крилами до неба» О. Шевченко (Херсон, 2012) [24]. Статтями, нарисами, замітками про нього помережані численні періодичні видання, збірники наукових праць, літературно-художні альманахи, довідники. Це зокрема публікації В. Гайдамаки, О. Григоркіна, М. Каляки, В. Лубчака, О. Найдьонова, В. Піддубняка, Н. Попової, О. Шевченко, Т. Щерби та ін. Присвятив ряд своїх статей В. Загороднюку й автор даної розвідки [14–16].

Мета нашої статті – простежити особливості творення художньої моделі степу в поезії В. Загороднюка. Даний напрямок досліджень успішно здійснюється на матеріалі творчості інших авторів. Наприклад, науковець Н. Чухонцева запропонувала своє бачення функцій міфологеми степу в художній прозі Д. Марковича [22], простежила риси степового менталітету в поезії М. Чернявського [23].

Переїхавши до Херсона в 1980-их роках, В. Загороднюк швидко адаптувався до нашого регіону. Він не тільки при звичався до степової місцевості, а й щиро полюбив цю південноукраїнську безмежність, визнавши: «*Сіллю й степом я пропах...*» [5, с.63]. Нині В. Загороднюка можна з упевненістю назвати

справжнім степовиком. Знаменно, що з поняттям «степ» у нього пов'язується не лише наскрізна тематика та образна палітра численних поетичних видань – «Пам'яттю прийду» (1990), «Ватерлінія степу» (1992), «Хто гуляє серед ночі» (1996), «Біль мовчання» (1998), «Пісня цегли» (2003), «І пахне медом їхня хата» (2007), «Поклик євшан-зілля» (2009), «Сиваш» (2011), «Формула Сократа» (2012), «Сміхеня» (2014), «Перемогла любов» (2015), «Молитва плуга» (2015), а й сторінки письменницької долі: у 1994 році В. Загороднюк став активним членом літературно-мистецького об'єднання «Малючок Степовичок» і плідно друкувався в однойменній газеті; протягом багатьох літ він увірився до редакційної колеги альманаху «Степ», а також антології «Гойдалки над степом» (Херсон, 2009), «Малючок Степовичок» (Херсон, 2004). Зі степом не розлучається письменник і в своїх наукових розвідках і публіцистиці, про що свідчать уже самі заголовки: «Він волелюбність гір в херсонському степу гартував» (рецензія на книжку К. Савченко «Золото нетлінної душі» (2010); «Терниста дорога «Степу» (рецензія на книжку В. Лубчака «Херсонський альманах» «Степ»: дискусійні питання, гіпотези, перспективи» (2006), «Щоб колосився збіжжям «Степ»: з історії альманаху» (2010, у співавторстві з Н. Звягниневою) тощо.

До степової атрибутики часто звертався В. Загороднюк і в своїй викладацькій діяльності на заняттях із «Літературного краєзнавства», «Фольклору», «Історії української літератури». З різними художніми моделями степу він знайомив студентів при розгляді зразків народної творчості: від пісень, легенд, переказів, казок, балад, дум – до прислів'їв та приказок. Наприклад, саме з фольклорних джерел прийшли до нас приповідки типу: «*Степ та воля – козацька доля*» [20, с.365]; «*Степ без кінця, а коня попадає ніде*» [20, с.365]; «*Чхали, чхали та на степу й ночували*» [20, с.365] та ін. Не раз у своїх поезіях В. Загороднюк трансформує подібні народні «ходячі істини», спираючись на досвід і традиції безіменних попередників.

Йому, як і багатьом іншим митцям, що пов'язали свою долю зі степовим регіоном, притаманний психоконплекс поета степу. У згаданій уже розвідці Н. Чухонцевої аргументовано доводиться ця особливість на прикладі творчої діяльності Д. Марковича. Нагадаємо, що даний психоконплекс є оригінальним варіантом порубіжної свідомості, що розглядається в науці на основі концепції фронтиру Ф. Тернера. Детальніше про це див. у Ю. Липи, І. Лисяка-Рудницького, В. Будного, М. Ільницького, Н. Чухонцевої тощо.

Степ – це «великий безлісний, вкритий трав'янистою рослинністю, рівнинний простір у зоні сухого клімату» [19, с.686]. У подібному сенсі у фольклорі та літературі використовується і слово поле – «безліса рівнина, рівний великий простір» [18, с.61]. У поезії В. Загороднюка знаходимо навіть перехрещення подібних понять: «*Розлує пісня крилата, / Безмежжям полів степових*» [7, с.23]. Але, певно ж, це далеко не найкраща творча знахідка співця, бо тавтологія не завжди стає окрасою художнього тексту.

Ідучи ще до своєї найпершої ліричної збірки «Пам'яттю прийду», що вийшла в Києві 1990 року, В. Загороднюк подав у колективному виданні «Поезія-87» вірш із образом забутої копанки (мініатюра «Схилився. Замулена криниця...»), в якій «*б'ється боєм джерело / – Воно ще зможе тут пробитися, / От тільки б серце помогло*» [4, с.126]. Мотив, звісно, не новий і його численні інтерпретації можемо зустріти в багатьох співців ХІХ-ХХ ст., але насамперед напрошується паралель із Франковим сонетом «Народна пісня», побудованим за схемою: степ – криниця – пісня – «творчий дух народу; / а хоч в сум повитий, / співа до серця серцем, мовою живою» [21, с.144]. Цікаво, що в збірці «Пам'яттю прийду» В. Загороднюк вдається до образної трансформації. Як згадану добірку

в «Поезії-87», так і дебютну книжку він завершує тим же самим віршем, але дає йому вже іншу назву – «Серцем до землі» і замість «*б'ється боєм джерело*» вживає «*б'ється чисте джерело*», а головне, початковий рядок твору отримує інший ракурс, інше смислове наповнення: «*в степу замулена криниця*» [7, с.45]. Відтак автор додає масштабності зображуваній картині. Степ як просторове безмежжя набуває відтінку своєї вічності й безконечності, позачасовості й невечерності.

Уже вірші першої збірки В. Загороднюка засвідчують варіативність художньої моделі степу в його доробку. Відчутне прагнення співця до образних трансформацій, переакцентувань. Так, наприклад, в українській літературі традиційно «Дике поле» репрезентовано як вороже людині «поле незнайоме». У вірші В. Загороднюка «Пісня» з дебютної збірки необмежений світ Дикого поля протиставляється каторзі-неволі, в якій перебувають козак: «*Злітали веслами чайки-слова, / Як в Дикім полі літній вихор. / Невільницька, нестримна хорова / Вже рвалась під пекуче небо, / Аж зеленіла жовта ковила / Заобрійним вкраїнським степом*» [7, с.10]. В уяві поета Дике поле асоціюється з рідним оком, куди мріють повернутись бранці-християни-як у фольклорі «*на ясні зорі, на тихі води*».

У вірші «В степу» («Ох молодість! Хлопці, дівчата...») з цієї ж книжки пропонується художня модель степу-батька. Причому автор прослуховується технічними прийомами, властивими українському думному епосу: «*А степ награвас невтинно / Мелодію дітям своїм*» [7, с.23]. Замість природнішого «награвас», поет використовує штучний новотвір у стилі козацьких дум: награвас. Хоча пізніше ці рядки будуть відредаговані згідно з сучасними літературними нормами. У збірці «Формула Сократа» цей же текст видозмінено: «*А степ награвас незупинно, І я солідарний із ним*» [12, с.12]. Тут уже притлумлено мотив степу-батька. Голосніше й чіткіше означена позиція ліричного героя, що солідаризується зі степом, але вже на рівних. Це вже не схема дитина – батько, а наголошення на взаєминах однодумців. Звісно, автор має право на переінакшення своїх текстів, відповідне нюансування. Але як на нашу думку, отаке олітературення стилізації під думний епос, доповнене втручанням автора в гармонійну схему батько та діти через привнесення свого «я» та ще й із використанням іншомовного слова «солідарний», стало певним дисонансом, послабило відчуття тісного порозуміння між степом та степовиками, притлумлює відчуття щирості й невимуженості. Назагал В. Загороднюк репрезентує степ як звичну і водночас величну частину рідного околу. Звідси серпанок сакральності довкола степових красивидів, якась побожність од відчуття причетності до цього звичайного дива. У вірші «Плекаю море золоте» ліричного героя аж перехоплює від хвилювання, від напливу священних почуттів: «*Живе у полі мій неспокій, / Де заповітна даль степів, / Коли під небом синьооким / Плекаю море колосків*» [7, с.26]. Побачені співцем простори асоціюються з розмахом людської праці.

Ліричний герой твору – митець-степовик, тож усіма фібрами душі він відгукується на сезон хліборобського поліття: «*Як рідна Таврія живує – / Як жниця перевесло в'є... / Тоді в собі я силу чую...*» [7, с.26]. Гарячі жнива в окультуреному таврійськими трудівниками степу додають геросві творчих сил та устремлень, мистецької наснаги: «*Тоді вливається неспокій / У молоді мої жнива*» [7, с.26].

Праця степовика – це достемненна творчість. У цьому переконує автор у вірші «Косовиця», що мимоволі асоціюється з відповідними блискучими замальовками в Довженковій «Зачарованій Десні». Ліричний герой просто залюблений у це грандіозне дійство. Воно вражає своєю мальовничістю та багатозвучністю: «*... Снів породили безмежні поля. / Встелялася зелом таврійська земля. / Струни покосів, хоч ноти пиши – / Мелодія буде труда і краси*» [7, с.41]. А

в поезії «Я до вас повертаюсь, Карпати ...» В. Загороднюк вдається до ще відчутнішої масштабності у змалюванні таврійського безмежжя з його одвічними загадками: «Я на ваших вершинах, Карпати, / Таємницю для себе відкрив – / Тут же можна ще більш розпізнати / Таємниці херсонських степів» [7, с.30].

Степова атрибутика широко представлена і в другій збірці поета «Ватерлінія степу», де часто переплітається, як і в першій, із мариністичною образністю. Красномовний приклад – вірш «Куди пливеш, херсонський степе...». Таврійські простори нагадують авторові величну стихію моря, але це море специфічне: «Минулим дивиться в сучасне, / І «лоцман» – баба кам'яна, / Маяк якої ще не гасне, / І ватерлінія – своя» [2, с.233]. Поетичним екскурсом у минуле рідного степу є вірш «Ховався вершник з головою...», де живописується колишня велич цих просторів – і природа була розкішніша «в таврійських джунглях дивотрав», та й люди неабиякі. А що ж нині? Відповідь знаходиться в площині протиставлення нестримного лицарського коня як утілення давньої степової героїки та мізерного сучасного огиря, що «чана при дорозі Осцотіло – в НТР». Прикінцева гірка іронія та стилізація під голосіння («Ой де ж ви, трави буйнолозі?») наводить на невеликі розміркування. Автор не акцентує, що то за вершник «зливався зелено з травою» – чи ворожий розвідник чи то свій. Хто б він не був – турецько-татарський вивідник чи запорозький козак, він органічно розчиняється в світі степової героїки. У вірші «Гуляє вітер – молодий, чубатий...» В. Загороднюк персоніфікує степ через деталь одягу (сорочка), повертаючи читача до аналогії: степ – козак, парубічко. А водночас з'являється й мариністична атрибутика: «Гуляє вітер – загубив вітрила. / Ну, де їх у степу тепер знайти?» [2, с.233].

Збірку «Біль мовчання» В. Загороднюк відкриває маніфестом із використанням усе тієї ж степової атрибутики: «Себе усвідомлю в білому світі / Чорноземом рідним і злотом тиєниці» [1, с.3]. Тож українці у поета – це нація степовиків, що увібрала досвід тисячоліть. Не випадково у цій та ряді наступних книжок В. Загороднюк буде традиційно включати вірш «Побачення з камінною бабою», що з часом розширюється до триптиха. Риторичне питання «Ну як зуміла ти вціліти / Між переораних степів!» – це не так звернення до скіфського боввана, що височить на могилі, як до України, що вибудовувала своє буття на цій землі протягом багатьох тисячоріч. А скіфський елемент у розбудові українського світу такий же безперечний як орійський чи трипільський, кельтський чи сарматський. Кам'яний ідол є не тільки свідком, а й учасником української історії, тож заслуговує на шану. Тому українець новітньої доби несе їй «молитву і любов».

Степ часто бачиться поетові у музичній проекції. Його поліфонія нагадує авторові то звучання оркестру, то творчу задуму чи вправи самотнього композитора-виконавця. У поезії «Мовчить клавіші степу» В. Загороднюк знову повертається до історіософських бачень, проглядаючи скіфсько-український вектор: «Мовчать клавіші степу – / Скіфський маестро / Пише симфонію / Вічності» [1, с.19]. Досить вражаюча асоціація: кам'яна баба на могилі і натхненний композитор. Але чому лише кам'яна жінка має виконувати функцію степового атрибута? Поет пропонує й інший варіант. Це дівчина – жива і жава. Це справжня степовичка нашої доби. Про неї пише автор у вірші «Закохалась дівчина в поета...». Що ж незвичайного у цьому почутті? Це нестримний вихор, це буря пристрасті, тож результати його чудотворні: «І впилися зірки медами, / Змолодів поет на двадцять літ. / І таврійськими неслась степами / Ця любов, яку не знав ще світ» [1, с.29].

Та ось з'являється нова збірка В. Загороднюка «Пісня цегли» і в ній ліричний герой знову прямує на побачення з кам'яною бабою – мабуть, таки вона на-

дійніша – ніколи не зрадить. «*Ти наче всесвіту маяк*», – звертається до неї поет, вражений її стійкістю й постійністю, незважаючи на те, що «*порозходилися внуки, / Згубились правнуки в світах*», що «*степ таврійський від розлуки / Вже полинами весь пропах*», що «*п'є з каналу із водою / Кислотні випари дощів*» [9, с.17]. Так від напівіронічного діалогу зі свідком давноминутих епох автор переходить до болочних проблем сучасності – проблем екології. Бо є потреба збереження і природи, і чистоти людської душі. А степ по-різному реагує на втручання ззовні, а відтак може відплатити і добром, і злом. Тож і доля степовика може бути щасливою, або ж привередливою та примхливою. У когось вона вже «*пролетіла / Кіньми ворони ми по степах*» [9, с.27]. А комусь ще навіває «*мрії кучеряві*»: «*У моєї долі степові простори, / Де могили скіфські стогнуть і кричать. / За тисячоліття час їх перепере / І поставить твердою на вуста печать*» [9, с.24].

Герой жадає, щоби «*пам'ять стала на недремні чати*», щоб злетіти над степом «*спокійно й вільно, Там де тайною шепче ковила*» [9, с.24]. Ліричні асоціації, пов'язані з координатами степу переходять од вірша до вірша, означені в епічних епітетах типу «*степові озерця*» («*Твої очі – степові озерця...*»), «*мавка степова*» («*Ось відзолотилися дерева...*»).

У збірці «Поклик свшан-зілля» степова агрибутика наскрізна, починаючи з обкладинки, де змальовано первозданий ковиловий простір із кам'яним ідолом під білим сонцем, і продовжуючи до останнього тексту книжки з уже традиційним для поета «Побаченням».

Натяк на художню модель степу-ворога вбачаємо вже у вірші «Тихо вітер завиває у степах...». Настрій стривоженості навівається мотивом брану (у полоні «*українські дні*»), порівнянням вершника зі змією: «*Народився вершник, наче білий страх, / В душу заповзаючи мені*» [10, с.8]. Автор проєктує свої переживання в емоційне річище, орнаментоване образами зі «Слова про Ігорів похід» – «*тополі в білих прапорах / Прямо Ярославнами стоять*», «*верстає Ігор половецький шлях, / Де згубилась вірна його рать*» [10, с.8]. І ось уже степовими вітрами-вояками стоїть на варті рубежів України ця позачасова Ігорева рать – «*князя жде*».

А вже наступний вірш збірки пов'язується з героїною козаччини. Це поезія з ніжною назвою «Ковилинка». Лагідність переплітається в ліричних рядках з убивчою жорсткістю, суворістю: «*Заливали у горло смолу, / Немовби з відра оковиту. / І палили кругом ковицу, / Так щедро сонцями налізу. / Відречися, невірний хреста, / Продай булаву кошового...*» [10, с.8]. Та нездоланним і в житті, і в мученицькій смерті залишається козак-степовик («*захолола у горлі смола, / Сльозами тече оковита*»). І як пам'ять про героя зеленіє трава рідного краю, за для якого він загинув: «*і ковилинка тут проросла Самим Богом, мабуть, сповита*» [10, с.9]. Цей прикінцевий пуант ніби натякає: скільки ковилинок у безмежному степу, стільки життів віддано героями за рідну землю. Аналогія по лінії степ – козаччина простежується й у поезії «Ви чули музику степів...». У мелодіях вітру вчувається пісня «про смилівість орлину», про козака Голоту. Сучасна людина не вправі забувати про героїчне минуле: на ньому засновується сучасність і майбуття України. Степ стає символом рідного краю, його неперехитності. «*І душу мовби рвуть мою / Козацькі вільні коні. / І чую в музиці степів / Ще тугу тополяну. / І думу наших козаків, / І Україну*» [10, с.11]. Своєрідним продовженням цього мотиву є вірш «Йду до джерел свого краю...» з відчутною історіософською заявою: «*Ловлю я мрію степову. Вже сто віків її кохаю. І тільки цим чуттям живу*» [10, с.14]. Це «космічноеосяжене» й «до болю аж земне», «чорноземно надійне» почуття підноситься із глибин душі, спонукаючи до патріотичних одкровень у дусі співця херсонських обширів Є. Маланюка: «*Степів*

Елладо-Україно, / Померти право дай мені / За простір твій за дивну вроду / За жайвора і солов'я / Віддай це право нагороду, / Нічого більш не хочу я» [10, с.15].

Історіософським етюдом є й поезія «На шії у мене є тінь від ярма...», в якій автор обігрує класичні образи, знайомі читачеві з творів українського і світового письменства. Це насамперед лейтмотивна атрибутика славетного роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного та Івана Білика (воли і ярмо) з його наскрізним конфліктом між лицарською козацькою психологією та грецькосївським, притосовницьким світоглядом. Інша образна пара – світло і тінь – що своєю контрастністю чи й несумісністю проглядає з десятків і сотень літературних полотен різних часів, де закарбовані сторінки життя нашого народу в ті чи інші епохи. Завершує свій твір В. Загороднюк символічною картиною на означення доби оновлення волі й незалежності, де вже немає огидного ярма – степова ковила з подивліниї й захоплення спинилась, споглядаючи, як «сонце на роги віл піднімає» [10, с.18].

Символом степової вольниці став знаменитий Нестор Махно. Йому поет присвячує однойменний вірш-портрет: «Від скачки розвиває грива, / Мов Україна у віках. / Дорога вершнику цаслива / Стелилась швидко у степах» [10, с.47]. Та парадоксальна доля випала народному улюбленцеві, який «летів на зустріч волі, та віддалялася вона». «Звихрені та голі» мрії героя «неслись до зір, як очманілі», а ще «шукали в змученому тілі / Собор душі» [10, с.47]. Подібні трагічні й водночас патетичні, життєствердні нотки чуто й у вірші «Летіла степом перемога», де оспівується вже не якась широкознана постать, а звичайний селянин із Федорівки на Херсонщині Павло Білошкуренко. 9 травня 1945 року він званився привселюдно заспівати гімн «Ще не вмерла Україна, за що був ув'язнений на 10 років. Цей патріотичний чин степовика засвідчив, що й десятки літ ленінсько-сталінських репресій не здатні знищити національну свідомість українців, як і «убити хвилі в Інгульці, / Убити колір жовто-синій, / Веселку знищити в сільці» [10, с.61]. Минула доба радянської уніфікації та винародовлення, відлинули в небуття заграбовані десятиліття неволі, а рідна пісня звучить і досі «з приінгулецького села».

У збірці «Сиваш» В. Загороднюк знову повертається до символу вольниці – Нестора Махна («Храм»). Поет, услід за легендою, виписує історію собору, де «хрестив чоло – / Аж виступала з нього сіль, / Аж наче репалось воно» народний отаман. Герой перебуває у нерозривному зв'язку з храмом, рідним Причорномор'ям, із своїми земляками: «Тут думу думав, мов кобзар, / Хоч шабелька була в руці. / І пив сиваських трав узвар... / Аж посміхалися мерці. / Тут мрії слав аж до небес / І чули це степовики. / Сто раз помер, сто раз воскрес, / Летять просолені роки. / Тут гарно говорити вмів / Із Сивашем на Ви й на Ти» [11, с.5]. Заслуга отамана в тому, що він «зібрав тут правду всіх степів, / До храму нині щоб ввійти» [11, с.5]. Образний ланцюжок степ – правда – Махно покликаний стати на заваді всіляким фальсифікаторам історії України.

Поетизуючи образ дивовижного природного об'єкта, названого в народі гнилим морем, автор фіксує його звичайні прикмети («Вода і сіль. І більш нічого...»), а водночас наголошує на його неповторності, привабливій таїні: «І народилося озерце – / Вкраїнський степовий корал, / А може, то сиваське серце, / І в нім живе дев'ятий вал» [11, с.10]. Уявлення про Сиваш розширюється у вірші «Сиваські хвилі». Тут пропонуються варіації моделі степу-батька: «Оце так хвилі, що за диво, / Такі попробуй пересиль. / І хоч на скронях в мене сиво, / Таких не бачив зроду хвилі. / В них душу вклали степ і море, / І неба злоголобінь...» [11, с.20]. Формула «Сиваш для мене – диво з див» варіюється й у наступних віршах збірки. У поезії «Мовчать сиваські небосхили...» з захопом герой

милується околom, де «*степ розпечений притих*» гостинно відчиняючи ворота рідної природи, наче запрошуючи на своє грандіозне подвір'я: «*Які простори, космос наче, / Якесь безмежжя всіх світів*» [11, с.23].

Екологічне забарвлення має вірш «Горить Сиваш. Чиясь рука...», де тавруються палі-нищителі рідної природи. Адже досить спалаху «*невинного сірника*», щоб сталося непоправне, щоб «*диму тятива гірка / У степ летіла напролом*» [11, с.28]. Пожежа нищить фауну і флору краю, людський недогляд призводить до тяжких наслідків («*побожеволілі пташки / З вогню летіли у вогонь*», «*десь лебідь з Сиваша / Ячав обпеченим крилом*»). Музично-пісенну традицію сприйняття рідного степу В. Загороднюк продовжує у вірші «Шумлять, шумлять очерети...». Сама природа наспівує козацьку пісню про Сиваш, і цей «*величний і простий*» мотив асоціюється з найнеобхіднішими, наймилішими речами для степовиків. А тому він священний, «*як чорний хліб насущний наш*», «*як піч, і жорна, і вітряк*», рідний і незабутній, «*як вітер свіжий зі степів*», «*як польовий червоний мак, / Що над загиблими зацвіє*» [11, с.32]. Мелодії степу озиваються й у поезії «*Ви чули музику вітрів?..*» Це симфонія життя і любові: «*...Сміло музика степів / На флейті грала без ваганья. / Лебідку лебідь тут зустріє, / Для лебединою кохання*» [11, с.33].

У збірці «Формула Сократа» (2012) з якоюсь первозданною щирістю і невимушеністю автор говорить про появу нових вражень і відчуттів («Відкриття»). Так людина доторкається до таїни першого кохання, так природа вражає розчиненою в ній любов'ю: «*Як же просто і легко ставало / Діставать у дарунок зірки! / Раннє сонце над степом вставало, / А проміння збирало квіт-ки*» [12, с.8].

Чистота людських емоцій ніби освячується відчуттям вічності, що супроводжує історію кохання, сонця і степу. Збірка «Молитва плуга» своєю метафоричною назвою віддзеркалює світобачення степовика. У розширеному до формату триптиха циклі «Побачення з кам'яною бабою» продовжується діалог, спрямований у глибину тисячоліть: «*Я живив красою твого неба / І степом я твоїм зорів*» [6, с.16]. Одвічна «*мова скам'яніла*» пробуджує в героєві жагу до життя, гордість і гідність: «*Я тою мовою пропах. / Вона в мене росте, мов жито. / Я нею аж помолодів. / Її фонетику прошило Праскіфським золотом степів*» [6, с.16].

У вірші-присвяті «Ярославу, який подарував мені коня» наскрізним є образ прудкого огиря, що символізує велич степу, а водночас висоти творчості: «*У ньому грація і сила / Змістом і формою зійшлись / І швидкість степова стокрила / І неба сонячного вись. / У ньому вітер в дикім полі, / Що віє тисячі віків. / У ньому скарб моєї долі, / Що крапкою над «і» розцвіє*» [6, с.31]. Поезія «Я знаю молитву плуга» є своєрідним ліричним підсумком співцевих роздумів над долею краю і степу. Метафора, винесена в заголовок твору, фіксує ступінь проникнення митця в тайники української ментальності. І для цього добирається найпростіша формула: «*Я знаю молитву плуга, / Вона зі звичайних слів, Як слово надійне друга...*» [6, с.42]. Молитва плуга – це свого роду психологічна константа українця. Вона вічна, як і нація, названа українською.

У 2015 році окремим виданням вийшла поема «Перемогла любов», присвячена незвичайній долі українця Кіндрата Загороднюка, який пережив Голодомор 1932-1933 рр та примусові роботи в Німеччині часів Другої світової війни, після якої залишився в зарубіжжі. Живописуючи сторінки життя героя та членів його родини, створеної на чужині, автор наголошує на єднанні емігрантів із рідним краєм. Де б не був Кіндрат, він є частиною українського світу, образ якого супроводжує його, та, певно, й багатьох інших переміщенців

у чужих краях: «Наче воли ідуть степами / І на рогах несуть зорю. / І довжелезними шляхами / Розлоге чується: л-ю-б-л-ю» [8, с.33].

Степ як космос репрезентований у поетичних публікаціях В. Загороднюка, розсипаних у періодиці, збірниках, антологіях. У вірші «Пливуть літа чумацьким возом...» масно самовизначення В. Загороднюка як співця, заглибленого в пошуках істини «в космічну висоту степів» [5, с.63]. Художня модель степу-космосу, а водночас і степу-батька оприявлена у вірші «А степ – це космос, у ньому я один...». Українцям долею призначено летіти «у космос цей – незмірну глибину, / бо ми його зрідні козацькі діти / І долю творимо із ним одну» [3, с.116]. Герой відчуває свій генетичний зв'язок зі степом, жадає подвижницького чину задля нього як символу батьківщини і самопожертви: «Злетіть до сонця в мене є ще шанси, / А потім степові віддати прах» [3, с.116].

Отже, художня модель степу в поетичному світі В. Загороднюка варіюється в образних константах, які автор полюбляє певною мірою трансформувати. Неоднозначне, часом суперечливе ставлення до степу в його ліриці викликано різними чинниками. Здебільшого у митця степ постає як символ рідного краю, утілення волі й нескореності; як турботливий батько і як простір для творчих дерзав; як величний космос і як експериментальний майданчик за доби НТР, який потребує захисту, збереження від деформацій чи й загибелі як свідок і учасник вселюдської та української історії. У перспективі доречно було б співставити художні моделі степу в творчості В. Загороднюка та інших подільських і херсонських поетів.

Список використаних джерел:

1. Загороднюк В. Біль мовчання: поезії. Херсон : Айлант, 1998. 32 с.
2. Загороднюк В. Ватерлінія степу. *Хвиля: книги в книзі* : поезії. Київ : Укр. письменник, 1992. Вип. 1. С. 203-254.
3. Загороднюк В. Вірші. *Вежі та вітрила: поезія Херсонщини кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Херсон : Наддніпряночка, 2007. Т. 1. С. 114-124.
4. Загороднюк В. Вірші. *Поезія – 87* : збірник. Київ : Рад. письменник, 1987. Вип. 2. С. 123-126.
5. Загороднюк В. Вірші. *Степ* : літературно-художній альманах. Херсон : Айлант, 2009. Вип. 18. С. 60-63.
6. Загороднюк В. Молитва плуга: вірші. Херсон : Айлант, 2015. 52 с.
7. Загороднюк В. Пам'яттю прийду : вірші. Київ : Молодь, 1990. 48 с.
8. Загороднюк В. Перемогла любов : поема. Херсон : Айлант, 2015. 48 с.
9. Загороднюк В. Пісня цегли : збірка поезій. Херсон : Айлант, 2003. 56 с.
10. Загороднюк В. Поклик євшан-зілля : поезія. Херсон : Наддніпряночка, 2009. 70 с.
11. Загороднюк В. Сиваш : збірка поезій. Херсон : Айлант, 2011. 43 с.
12. Загороднюк В. Формула Сократа : збірка віршів. Херсон : Айлант, 2012. 56 с.
13. Найдьонов О.Г. Філософські аспекти творчості поета Василя Загороднюка. *Етнокультурні процеси на Півдні України в ХІХ-ХХ ст.* : збірник наукових праць ІІІ Регіон. наук. конф. Запоріжжя, 2000. С. 139-142.
14. Немченко І.В. Матеріали до лекції «Поезія Василя Загороднюка». *Печатное слово*. 2007. №1. С. 6-16.
15. Немченко І.В. Поетичний світ Василя Загороднюка. *Прози життя Василя Загороднюка* : біобібліографічний покажчик. Херсон, 2006. С. 4-14.
16. Немченко І.В. Стильові прикмети поезії Василя Загороднюка. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Філологічні науки: літературознавство. Миколаїв, 2016. С. 171-178.

17. Прози життя Василя Загороднюка : біобібліографічний покажчик. Херсон, 2006. 26 с.
18. Словник української мови : у 11 т. Київ : Наук. думка, 1976. Т. 7. 723 с.
19. Словник української мови : у 11 т. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. 916 с.
20. Українські прислів'я та приказки / упоряд. С. Мишанич, М. Пазяк. Київ : Дніпро, 1983. 390 с.
21. Франко І. Зібр. тв. : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1. 502 с.
22. Чухонцева Н. Міфологема степу в художній прозі Дмитра Марковича. *Південний архів: філологічні науки* : збірник наукових праць. Вип. LX. С. 97-103.
23. Чухонцева Н. «Степовий менталітет» у ліриці Миколи Чернявського. *Наукові праці* : науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. Т. 166. Вип. 154. Філологія. Літературознавство. С. 120-124.
24. Шевченко О. Душею до людей – крилами до неба: нарис про життя і творчість Василя Загороднюка. Херсон : Графіка, 2012. 83 с.

The article covers the specific expression of the artistic model of the steppe in the lyrics and the lyric-epic by original Ukrainian writer Vasyl Zagorodnjuk. He has priorities in his life and creative works, which formed by Podilla's and Kherson influence. The author of the article investigates the steppe mentality of the writer, the steppe motives and images of Vasyl Zagorodnjuk's poetry and the specific features of literary realization. The great attention is paid to the contacts of poet's texts and Ukrainian folk-lore. The article considers the peculiarities of psycho-complex of poet of steppe on the material of lyric books of Vasyl Zagorodnjuk «I may come by memory», «The waterline of the steppe», «The pain of the silence», «The song of the brick», «Svavash», «The formula of Socrat», «The prayer of the plough», «The love is the victor» and other. The article is focused on the inward dramaticism in hero's image and the dissonances in the lyric consciousness. The article shows the style dominants in poet's lyric of the steppe thematic and variants of the artistic model of the steppe by Vasyl Zagorodnjuk. The poet's tendency to images transformations is perceptible. In the article the artistic model of the steppe in creative works by Vasyl Zagorodnjuk considers as symbol of the native country and the embodiment of the freedom and the refractoriness, as a father and the spaciousness for creation, as the majestic universe and the experimental ground in the period of the scientific-technical revolution, as the witness and the participant of the world-wide and Ukrainian history. The poet's formula of the steppe as enemy is exceptional in Vasyl Zagorodnjuk's lyrics and the lyric-epic. The artistic model of the steppe in the lyrics and the lyric-epic by Vasyl Zagorodnjuk and other Ukrainian writers needs of comparison in perspective.

Key words: poetry, image, interpretation, mentality, tradition, symbol, Vasyl Zagorodnjuk.

Отримано: 21.09.2018 р.